นางสาวอริยพร โพธิใส
นิติกร สำนักกฎหมาย

หลักทั่วไปในการตีความกฎหมายแพ่งและอาญา

โดยทั่วไปมักจะคิดกันว่าการตรากฎหมายนั้นเป็นเรื่องของรัฐสภาหรือฝ่ายนิติบัญญัติ ส่วนการตีความกฎหมายเป็นเรื่องของศาลอันประกอบด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง และศาลทหาร หรือที่เรียกว่า “ฝ่ายตุลาการ” โดยเฉพาะ แต่หากพิจารณาให้ถ่องแท้แล้วจะเห็นว่าความจริงมิได้เป็นเช่นนั้นกล่าวคือ กฎหมายมิได้เป็นเรื่องของฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายตุลาการเท่านั้น แต่กฎหมายเป็นเรื่องของผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยทั้งสามฝ่าย คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ซึ่งต่างฝ่ายต่างก็มีส่วนในการสร้าง การใช้ และบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย เพื่อประโยชน์ในการบริหารราชการแผ่นดิน และในทางอรรถคดี นอกจากนี้แล้วสำหรับบุคคลทั่วไปก็จำเป็นที่จะต้องรู้ความหมายอันแท้จริงของบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้น ๆ ด้วย เพราะการกล่าวอ้างว่าตนไม่รู้กฎหมายนั้น ตามหลักกฎหมายแล้วไม่อาจเป็นข้อแก้ตัวเพื่อให้รอดพ้นจากความรับผิดทั้งทางแพ่งและทางอาญาไปได้ ดังนั้น เพื่อเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักทั่วไปเกี่ยวกับการใช้และการตีความกฎหมายให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น **“สารพันปัญหากฎหมาย”** ฉบับนี้ จึงใคร่ขอนำเสนอเรื่อง **“หลักทั่วไปในการตีความกฎหมายแพ่งและอาญา”** ตามลำดับ ดังนี้

๑. ความหมายของการตีความกฎหมาย

การตีความกฎหมาย[๑] หมายถึง การค้นหาหรืออธิบายความหมายของถ้อยคำที่ปรากฏในตัวบทกฎหมาย โดยอาศัยการใช้เหตุผลตามหลักตรรกวิทยาและสามัญสำนึกให้มีความหมายที่ชัดเจนขึ้น เพื่อที่จะนำกฎหมายนั้นไปใช้บังคับแก่กรณีที่มีปัญหาได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม

[๑] ธานินทร์ กรัยวิเชียร, “ความสำคัญของการตีความในวิชาชีพกฎหมาย” การใช้การตีความกฎหมาย, กองทุนศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทิย์. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. โรงพิมพ์เดือนตุลา, ๒๕๕๒. หน้า ๑.

ดังนั้นการตีความกฎหมายจะพึงกระทำต่อเมื่อมีข้อสงสัยในความหมายของกฎหมายเกิดขึ้น ถ้ากฎหมายชัดเจนอยู่แล้วก็ไม่ต้องตีความ แม้ว่าผู้ใช้กฎหมายจะรู้สึกว่าการนำกฎหมายไปใช้บังคับกับคดีเรื่องนั้น ๆ จะไม่ยุติธรรมก็ตาม แต่กฎหมายต้องมีความแน่นอนเมื่อบัญญัติไปแล้วก็ต้องยุติ การตีความกฎหมายจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการบังคับใช้กฎหมายเพราะหากมีการตีความที่ไม่ถูกต้องตามความมุ่งหมายหรือตามเจตนารมณ์ของกฎหมายแล้วก็อาจจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายนั้นเกิดผลในทางที่ตรงกันข้ามได้ เช่น ในกรณีที่มีการฟ้องร้องคดีความกันคดีที่ควรจะชนะกลับต้องแพ้ หรือคดีที่ควรจะแพ้กลับกลายเป็นชนะ หรือแม้แต่ในกรณีที่ผู้ไม่มีอำนาจตามกฎหมายแต่เข้าใจว่าตนมีอำนาจตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ และใช้อำนาจนั้นจนเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายหรือกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือในบางครั้งก็อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประเทศชาติได้ ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นกฎหมายก็จะกลายเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม และก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวายขึ้นในบ้านเมืองเสียเอง

๒. สาเหตุที่ต้องตีความกฎหมาย[๒]

สาเหตุที่ต้องมีการตีความกฎหมายก็เนื่องมาจากบทบัญญัติของกฎหมายนั้นประกอบขึ้นมาจากถ้อยคำที่เป็นสื่อกลางในการสื่อสารของบุคคลโดยถ้อยคำที่ประกอบกันเป็นบทบัญญัติของกฎหมายนั้น มักจะมีข้อจำกัดในตัวเอง ในบางกรณีถ้อยคำบางคำอาจมีความหมายได้หลายนัย หรือบางถ้อยคำอาจมีความหมายเปลี่ยนไปตามบริบท และบางถ้อยคำอาจมีทั้งความหมายธรรมดาและความหมายเฉพาะ ยิ่งไปกว่านั้น กฎหมายที่บัญญัติขึ้นส่วนใหญ่มักจะบัญญัติด้วยถ้อยคำที่มีความหมายอย่างกว้าง เพื่อให้มีผลบังคับเป็นการทั่วไปและไม่จำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมบ่อยครั้ง หรือในบางกรณีผู้บัญญัติกฎหมายก็ใช้ถ้อยคำที่ไม่อาจสื่อความหมายตามที่ต้องการได้อย่างชัดแจ้ง ทำให้ตัวบทกฎหมายคลุมเครือและมีข้อสงสัยว่าจะใช้กฎหมายดังกล่าวบังคับแก่กรณีใดบ้าง และบางกรณีถ้อยคำที่ปรากฏในตัวบทกฎหมายก็อาจเกิดความผิดพลาดและแตกต่างจากความประสงค์ของผู้บัญญัติกฎหมาย ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีการตีความกฎหมายเพื่อเป็นเครื่องมือช่วยค้นหาความหมายที่ถูกต้อง เหมาะสม และเป็นธรรม ของกฎหมายแต่ละฉบับเพื่อนำมาปรับใช้กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงทั้งตัวบทกฎหมายและเจตนารมณ์ของกฎหมายประกอบกัน

[๒]ธานินทร์ กรัยวิเชียร. เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒.

๓. หลักเกณฑ์ทั่วไปในการตีความกฎหมายแพ่ง[๓]

หลักการตีความกฎหมายแพ่ง โดยทั่วไปแล้วจะตีความตามตัวอักษรในกรณีที่บทบัญญัติของกฎหมายนั้นชัดเจนแล้ว แต่ถ้ากฎหมายนั้นเคลือบคลุมไม่ชัดเจนก็ต้องตีความตามความมุ่งหมายหรือตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย โดยอาศัยหลักความเป็นธรรมที่สอดคล้องกับความรู้สึกของคนทั่วไป และถ้าเป็นบทบัญญัติอันเด็ดขาดหรือที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือการจำกัดตัดสิทธิของบุคคลย่อมต้องตีความโดยเคร่งครัด

ในกรณีที่บทบัญญัติของกฎหมายมีความหมายชัดเจนแน่นอนอยู่แล้วก็ไม่ต้องตีความกฎหมายนั้น การตีความกฎหมายจะเกิดมีขึ้นก็เฉพาะในกรณีที่บทบัญญัติของกฎหมายนั้นมีความเคลือบคลุมสงสัยโดยไม่จำกัดเฉพาะในกรณีถ้อยคำในกฎหมายที่ไม่ชัดเจนเท่านั้น แม้ในกรณีที่ถ้อยคำในกฎหมายชัดเจนดีอยู่แล้วก็อาจจะต้องมีการตีความได้ เพราะในความเป็นจริงแล้วถ้อยคำแต่ละถ้อยคำที่ประกอบเป็นข้อความนั้นไม่มีความหมายที่ชัดแจ้งในตัวเอง หากแต่ความหมายจะชัดเจนขึ้นก็ต่อเมื่อได้อ่านรวมกับถ้อยคำอื่นที่เป็นบริบทหรือข้อความแวดล้อมประกอบเข้าเป็นข้อความของเรื่องนั้น ๆ กล่าวคือ ต้องพิจารณาถึงถ้อยคำตัวอักษรที่ชัดเจนนั้นประกอบกับเจตนารมณ์ของกฎหมายพร้อมกันไป เพื่อให้ได้ความหมายที่ชัดเจนหรือเหตุผลที่แท้จริงของกฎหมาย

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔ บัญญัติว่า **“กฎหมายนั้น ต้องใช้ในบรรดากรณีซึ่งต้องด้วยบทบัญญัติใด ๆ แห่งกฎหมายตามตัวอักษร หรือตามความมุ่งหมายของบทบัญญัตินั้น ๆ**

เมื่อไม่มีบทกฎหมายที่จะยกมาปรับคดีได้ ให้วินิจฉัยคดีนั้นตามจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น ถ้าไม่มีจารีตประเพณีเช่นว่านั้น ให้วินิจฉัยคดีอาศัยเทียบบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง และถ้าบทกฎหมายเช่นนั้นก็ไม่มีด้วย ให้วินิจฉัยตามหลักกฎหมายทั่วไป” จากบทบัญญัติดังกล่าวสามารถแยกพิจารณาการตีความกฎหมายแพ่งได้เป็นสองกรณีคือการตีความตามตัวอักษรและการตีความตามเจตนารมณ์

๓.๑ การตีความตามตัวอักษร

การตีความตามตัวอักษรเป็นการตีความเกี่ยวกับภาษา ถ้อยคำตัวอักษรและไวยากรณ์จะต้องเริ่มต้นที่การค้นหาคำนิยามหรือความหมายของถ้อยคำ ที่บัญญัติไว้ในกฎหมายก่อน และคำนิยามนั้นจะต้องมาจากคำนิยามในกฎหมายฉบับนั้น หรือมาจากกฎหมายอื่นที่กฎหมายนั้นอ้างถึงความหมายของถ้อยคำตามตัวอักษร จึงมีความสำคัญที่สุด เพราะถ้าไม่รู้ความหมาย

[๓]ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล, “การตีความกฎหมาย สัญญาและกรมธรรม์ประกันภัย”, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา. ๒๕๓๘.

ที่ถูกต้องแท้จริงของถ้อยคำที่บัญญัติไว้ในกฎหมายนั้นแล้วก็ไม่อาจทราบความหมายของข้อความนั้น ๆ ได้ และไม่อาจทราบถึงความมุ่งหมายของบทบัญญัตินั้น ๆ และไม่สามารถตีความกฎหมายได้อย่างถูกต้อง เพราะการแสดงออกถึงความมุ่งหมายนั้นย่อมต้องแสดงออกมาในรูปของตัวอักษรหรือตัวหนังสือให้เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งเป็นวิธีเดียวที่จะทำให้ผู้อื่นได้รับทราบด้วยและเป็นหลักฐานที่สามารถตรวจสอบได้

ดังนั้น การตีความตามตัวอักษรนั้นจึงเป็นการพิจารณาความหมายของกฎหมายจากตัวบทกฎหมายที่บัญญัติไว้ ซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้เป็น ๓ กรณีคือ

(๑) ในกรณีที่กฎหมายนั้นใช้ความหมายธรรมดา ก็ต้องเข้าใจว่ามีความหมายที่เข้าใจอยู่ตามธรรมดาของถ้อยคำนั้น ๆ เป็นกรณีที่ถ้อยคำมีความหมายเป็นไปตามที่สามัญชนทั่วไปเข้าใจกัน ซึ่งสามารถหาความหมายโดยยึดถือความหมายที่ปรากฏในพจนานุกรมเป็นหลัก

(๒) กรณีที่บทกฎหมายใช้ภาษาเทคนิคหรือภาษาทางวิชาการก็ต้องเข้าใจความหมายตามที่เข้าใจกันในทางเทคนิค หรือทางวิชาการนั้น ๆ

(๓) กรณีที่บทกฎหมายประสงค์ให้ถ้อยคำบางคำมีความหมายเป็นพิเศษไปกว่าที่เข้าใจกันอยู่ในภาษาธรรมดา หรือภาษาเทคนิค หรือภาษาทางวิชาการ ที่เรียกกันว่า “ศัพท์กฎหมาย” ซึ่งศัพท์กฎหมายนั้นจะต้องมีการกำหนดบทวิเคราะห์ศัพท์หรือนิยามไว้ให้เป็นที่เข้าใจกันทั่วไป[๔] เช่น คำว่า **“กระทำ”** ตามที่เข้าใจกันในภาษาธรรมดาเข้าใจว่าต้องมีการเคลื่อนไหวร่างกาย แต่ประมวลกฎหมายอาญาไม่ประสงค์จะให้ความหมายอย่างภาษาธรรมดา จึงได้บัญญัติบทวิเคราะห์ศัพท์หรือบทนิยามไว้ในมาตรา ๕๙ วรรคท้าย ว่า “การกระทำให้หมายความรวมถึงการให้เกิดผลอันหนึ่งอันใดขึ้นโดยงดเว้นการที่จักต้องกระทำเพื่อป้องกันผลนั้นด้วย” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสำหรับประมวลกฎหมายอาญาแล้ว คำว่า “กระทำ” มีความหมายกว้างกว่าที่เข้าใจกันตามภาษาธรรมดา คือนอกจากจะเข้าใจตามที่คนธรรมดาสามัญเข้าใจแล้วว่าหมายถึงการเคลื่อนไหวร่างกายแล้ว ยังรวมถึงการให้เกิดผลอันหนึ่งอันใดขึ้น โดยงดเว้นการที่จักต้องกระทำเพื่อป้องกันผลนั้นด้วย

๓.๒ การตีความตามเจตนารมณ์

การตีความตามเจตนารมณ์ เป็นการค้นหาความหมายของถ้อยคำ

[๔] หยุด แสงอุทัย. “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป” กรุงเทพฯ : ประกายพรึก. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖.๒๕๔๘, หน้า ๑๓๓ – ๑๓๔.

ในบทกฎหมายจากเจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของกฎหมายนั้น ๆ ซึ่งเจตนารมณ์ของกฎหมายแต่ละฉบับไม่เหมือนกัน เช่น เจตนารมณ์ของกฎหมายอาญามุ่งที่จะควบคุมการกระทำผิดและลงโทษผู้กระทำผิด ในขณะที่กฎหมายแพ่งมุ่งที่จะให้มีการเยียวยาหรือชดใช้ความเสียหายแก่ผู้เสียหาย การตีความตามเจตนารมณ์จึงมีความสำคัญมากเพราะกฎหมายต่าง ๆ มีความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ไม่เหมือนกัน เช่น ประมวลกฎหมายอาญามีความมุ่งหมายจะกำหนดความผิดและโทษจึงถือว่าความชั่วของบุคคลเป็นข้อสำคัญ แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มุ่งหมายที่จะให้ชดใช้ค่าเสียหายซึ่งเป็นการชดใช้เป็นตัวเงิน หรือแม้แต่เรื่องการกระทำโดยประมาท กฎหมายอาญาจะพิจารณาจากการกระทำว่าการกระทำใดจะเป็นการประมาทหรือไม่จึงพิจารณาจากความระมัดระวัง ซึ่งบุคคลในลักษณะและฐานะอย่างเดียวกับผู้กระทำว่าสามารถใช้ความระมัดระวังได้หรือไม่ แต่การประมาทเลินเล่อตามประมวลกฎหมายแพ่งฯ นั้น พิจารณาจากความระมัดระวังของวิญญูชน คือคนที่มีความรอบคอบปานกลางเป็นประมาณ

การตีความตามเจตนารมณ์จึงเป็นการค้นหาวัตถุประสงค์ของกฎหมาย เจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของกฎหมายนั้น ซึ่งการค้นหาเจตนารมณ์ของกฎหมายเป็นเรื่องสำคัญมากเพราะกฎหมายแต่ละฉบับย่อมมีเจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนั้นโดยเฉพาะ เช่น หลักการตีความสัญญา ซึ่งกฎหมายกำหนดให้ตีความตามตัวอักษรหรือตามเจตนารมณ์ของสัญญาฉบับนั้นตามวัตถุประสงค์แห่งสัญญาระหว่างคู่สัญญา หรือการตีความการแสดงเจตนาของคู่สัญญา ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๗๑ บัญญัติว่า “ในการตีความการแสดงเจตนานั้นให้เพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร” หรือกรณีมาตรา ๑๑ บัญญัติว่า “ในกรณีที่มีข้อสงสัยให้ตีความไปในทางที่เป็นคุณแก่คู่กรณีฝ่ายซึ่งจะเป็นผู้ต้องเสียในมูลหนี้นั้น”

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาที่ ๓๗๐๘/๒๕๒๘ ในสัญญากู้ระบุเรื่องดอกเบี้ยไว้ว่า“ยอมให้ดอกเบี้ยตามกฎหมายอย่างสูง” เป็นข้อความที่ไม่ได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยโดยชัดแจ้งแน่นอนว่าเป็นอัตราอย่างสูงเท่าไรจึงต้องตีความในทางที่เป็นคุณแก่ผู้กู้ หรือลูกหนี้ ซึ่งผู้ให้กู้มีสิทธิที่จะเรียกดอกเบี้ยได้ในอัตราร้อยละ ๗ ครึ่งต่อปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๗ ไม่ใช่ร้อยละ ๑๕ เพราะตามกฎหมายไม่ทราบว่าอัตราอย่างสูงนั้นคืออัตราใด การตีความแบบนี้จึงต้องตีความให้เป็นประโยชน์แก่ผู้กู้หรือลูกหนี้ ตามมาตรา ๑๑

๔. หลักเกณฑ์ในการตีความกฎหมายอาญา[๕]

เนื่องจากกฎหมายอาญานั้นเป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์ใน

[๕]หยุด แสงอุทัย. เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๓๘.

การคุ้มครองบุคคลและรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง และมุ่งหมายเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพ ชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน ของบุคคล ดังนั้น **การตีความกฎหมายอาญาต้องตีความโดยเคร่งครัดตามตัวอักษร**โดยยึดหลักว่า **"ไม่มีกฎหมาย ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ"** จะตีความโดยขยายความเพื่อลงโทษหรือเพิ่มโทษแก่ผู้กระทำความผิดไม่ได้ ในกรณีที่มีความสงสัยต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้เป็นประโยชน์แก่ผู้กระทำผิด (จำเลย หรือผู้ต้องหา) ดังจะเห็นได้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒ วรรคแรกที่บัญญัติว่า **"บุคคลจะต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย"** ดังนั้น การตีความกฎหมายอาญานั้นจึงต้องตีความโดยเคร่งครัด จะนำจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น หรือกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งหรือหลักกฎหมายทั่วไปมาใช้บังคับไม่ได้ เมื่อมีข้อเคลือบคลุมหรือสงสัยจะนำมาตรา ๔ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้ไม่ได้

ดังนั้น หลักเกณฑ์การตีความกฎหมายอาญาจึงสรุปได้ดังนี้

๑. เนื่องจากประมวลกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่กำหนดความผิดและโทษ ฉะนั้นจึงต้องตีความโดยเคร่งครัด กล่าวคือ ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติว่าการกระทำหรืองดเว้นกระทำการใดเป็นความผิด ก็ต้องตีความว่าเฉพาะการกระทำหรือการงดเว้นกระทำที่ระบุไว้เท่านั้น ที่กฎหมายมุ่งหมายจะให้เป็นความผิด การกระทำหรืองดเว้นกระทำอื่นนอกจากนั้นหาเป็นความผิดไม่

๒. จะตีความกฎหมายอาญาในทางขยายความให้เป็นการลงโทษหรือเพิ่มโทษผู้กระทำให้หนักขึ้นไม่ได้

๓. ในกรณีเป็นที่สงสัยศาลต้องตีความให้เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหาว่าไม่ได้กระทำความผิด แต่ทั้งนี้ต้องระลึกเสมอว่าศาลไม่มีหน้าที่ช่วยเหลือผู้กระทำความผิด และศาลไม่มีหน้าที่พยายามหาทางตีความในทางที่ว่าการกระทำของผู้ต้องหาไม่เป็นการกระทำความผิด ศาลจะตีความไปในทางที่เป็นผลดีแก่ผู้กระทำผิดก็ต่อเมื่อถ้อยคำของตัวบทเป็นที่สงสัยซึ่งอาจตีความว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดก็ได้ไม่เป็นความผิดก็ได้ หรือจะให้เป็นผลร้ายหรือไม่ก็ได้ เฉพาะในกรณีเช่นว่านี้เท่านั้นศาลจึงจะตีความให้เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหา

๕. บุคคลผู้ที่มีหน้าที่ตีความกฎหมาย[๖]

บุคคลผู้ที่มีหน้าที่ตีความกฎหมายโดยทั่วไปแล้วผู้ใดจะต้องใช้กฎหมายผู้นั้นก็ต้องตีความกฎหมาย นอกจากนี้ผู้ที่มีหน้าที่ตีความกฎหมาย ได้แก่

๑) **ศาลยุติธรรม** ในกรณีที่ศาลยุติธรรมตีความถ้าคำพิพากษานั้นถึงที่สุด การตีความของศาลก็เด็ดขาดเฉพาะคดีนั้นแต่ถ้าศาลที่ตีความเป็นศาลสูง เช่น ศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา ศาลล่างมักจะเดินตามการตีความนั้น เพราะเกรงจะถูกกลับคำพิพากษาโดยศาลสูง ในเมื่อคดีนั้นมีการอุทธรณ์หรือฎีกาต่อไปยังศาลสูง แต่ก็ไม่มีบทกฎหมายใดบังคับให้ศาลล่างทำเช่นนั้น

๒) **เจ้าพนักงาน**[๗] กรณีของเจ้าพนักงานสามารถแยกการตีความได้สองประเภทคือ

๒.๑ ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติว่า การวินิจฉัยของเจ้าพนักงานชั้นใดให้เป็นที่สุด เมื่อเจ้าพนักงานชั้นนั้นตีความและไม่มีทางที่จะอุทธรณ์ต่อไปได้ การตีความของเจ้าพนักงานชั้นนั้นย่อมเป็นเด็ดขาดแต่ถ้ากฎหมายยอมให้มีการอุทธรณ์ ก็ต้องอุทธรณ์ตามกฎหมายนั้น ๆ เสียก่อน เพื่อให้วินิจฉัยตีความให้เด็ดขาดแล้วจึงจะใช้สิทธิทางศาลได้ ถ้าการตีความของเจ้าพนักงานเป็นการตัดสิทธิเสรีภาพของเขาอันเป็นการละเมิดหรือลาภมิควรได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งฯ เขาก็ฟ้องศาลได้

๒.๒ ในกรณีที่กฎหมายไม่ได้บัญญัติการวินิจฉัยการอุทธรณ์ไว้ การตีความของเจ้าพนักงานก็เหมือนกับการตีความของผู้ใช้กฎหมายอื่น ๆ กล่าวคือไม่มีผลเด็ดขาด ถ้าผลของการปฏิบัติการไปตามที่ตีความนั้น เอกชนรู้สึกว่าเขาถูกตัดสิทธิหรือเสรีภาพโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เขาก็นำความไปฟ้องร้องเป็นคดียังศาลยุติธรรม หรือเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ให้คณะกรรมการวินิจฉัยเรื่องราวร้องทุกข์ พิจารณาได้ตามกฎหมาย

๓) **นักนิติศาสตร์** นักนิติศาสตร์ไม่ใช่เป็นผู้ใช้กฎหมายแก่ข้อเท็จจริงเหมือนผู้ใช้กฎหมายอื่น นักนิติศาสตร์ตีความในกฎหมายเพื่อหยั่งทราบความหมายของกฎหมายให้แน่นอนเพื่อตนจะได้นำมาเขียนบทความหรือตำรากฎหมายต่อไป ในต่างประเทศการตีความของนักนิติศาสตร์ที่มีชื่อเสียงได้มีอิทธิพลเหนือคำพิพากษาของศาลเป็นอันมาก เพราะผู้พิพากษาได้ยอมรับนับถือการตีความนั้นและนำหลักเกณฑ์จากตำรานั้นไปใช้ในการเขียนคำพิพากษา

---

[๖] หยุด แสงอุทัย. เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๓๙ - ๑๔๐.

[๗] เจ้าพนักงาน หมายถึง เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจใช้และตีความกฎหมายตามที่กฎหมายนั้น ๆ ให้อำนาจไว้ เช่น เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองซึ่งมีอำนาจตามกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง เจ้าพนักงานสืบสวนสอบสวน มีอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นต้น

๔) **ราษฎร** ที่ต้องใช้กฎหมาย ก็ย่อมจะต้องตีความในกฎหมายเพื่อประโยชน์ของตนเอง เพื่อจะได้กระทำนิติกรรมหรือสัญญาระหว่างกันโดยถูกต้อง หรือเพื่อรู้ว่าตนมีสิทธิหน้าที่ระหว่างกันเพียงใด ในการนี้ราษฎรอาจปรึกษาทนายความก็ได้

นอกจากนี้แล้วยังมีหลักเกณฑ์พิเศษซึ่งเกี่ยวกับบุคคลผู้ตีความที่มีอยู่ในเรื่องรัฐธรรมนูญซึ่งแยกพิจารณาได้ดังนี้

๑) การตีความรัฐธรรมนูญฯ เพื่อวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญฯ ย่อมเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญที่จะตีความ

๒) การตีความในกรณีอื่น ๆ ผู้ใดใช้รัฐธรรมนูญฯ ผู้นั้นก็ย่อมจะตีความได้ เช่น คณะรัฐมนตรีอาจตีความว่าในการเปิดประชุมรัฐสภาสมัยวิสามัญ พระมหากษัตริย์จะต้องทรงเสด็จมาทำพิธีเปิดการประชุมหรือไม่ แล้วถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์ไปตามนั้น

๖. สรุป

กฎหมายนั้นมีลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งก็คือต้องมีความชัดเจนแน่นอน ซึ่งความชัดเจนแน่นอนนี้จะนำไปสู่ความเชื่อถือของประชาชนในประเทศที่อยู่ในบังคับของกฎหมายคือประเทศที่ปกครองโดย **“หลักนิติรัฐ”** และหากประชาชนให้ความเชื่อถือก็ย่อมส่งผลสะท้อนถึงหลักกฎหมายในฐานะที่เป็นบรรทัดฐานทางสังคมให้มีความมั่นคงและหนักแน่นยิ่งขึ้น ฉะนั้นการตีความกฎหมายจึงมีส่วนที่ช่วยในการแก้ไขปัญหาได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น แต่สิ่งที่สำคัญกว่านั้นก็คือตัวศาลผู้รับผิดชอบในการตีความกฎหมายจำเป็นที่จะต้องตีความกฎหมายให้เข้าใจโดยถ่องแท้และพิเคราะห์ข้อเท็จจริงอย่างรอบครอบและเป็นกลาง มิฉะนั้นแล้วก็ไม่มีประโยชน์ที่จะต้องมีกฎหมาย ดังคำกล่าวของ ลอน ฟูลเลอร์ (Lon Fuller) นักปราชญ์กฎหมายชาวอเมริกัน แห่งสำนักฮาร์วาร์ด ซึ่งได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “The morality of Law” โดยกล่าวว่า **ระบบกฎหมายย่อมดำรงอยู่ไม่ได้หากปรากฏความเสื่อม ๘ ประการ**[๕] ดังต่อไปนี้

๑. ขาดหลักการปกครองทางกฎหมาย มีแต่การตัดสินคดีเฉพาะหน้าชั่วครั้งชั่วคราว จนขาดหลักการสำคัญ รวนเรไม่แน่นอน

๒. ความบกพร่องในการเผยแพร่กฎหมายและหลักการปกครองโดยกฎหมายเป็นใหญ่ไปสู่ประชาชนไม่เข้มแข็งเพียงพอ

[๕] กิตติศักดิ์ ปรกติ, หลักทั่วไปในการใช้และตีความกฎหมาย. การใช้การตีความกฎหมาย, กองทุนศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทิย์. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. โรงพิมพ์เดือนตุลา, ๒๕๕๒. หน้า ๖๒.

๓. การบัญญัติกฎหมายขาดความชัดเจน จนคนไม่อาจเข้าใจกันได้

๔. การตรากฎหมายนั้นมักตรายอนหลัง

๕. การที่ปล่อยให้กฎหมายทั้งหลายขัดกันเองไปมาคำพิพากษาทั้งหลายขัดกันเองไปมา

๖. กฎเกณฑ์ที่บัญญัติขึ้นเป็นกฎหมายนั้นบังคับไม่ได้เพราะบัญญัติไว้ในลักษณะที่เกินกำลังที่จะบังคับได้ หรือเกินกว่าที่ผู้บังคับจะปฏิบัติตามได้

๗. ความไม่มั่นคงในกฎหมายซึ่งประชาชนรู้สึกได้ว่ากฎหมายเปลี่ยนไปเปลี่ยนมาวันนี้เป็นอย่างนี้พรุ่งนี้เปลี่ยนเป็นอย่างอื่น โดยประชาชนไม่ได้ยินยอมหรือเห็นพ้องด้วย

๘. ขาดการแบ่งแยกอำนาจที่ชัดเจนเกิดความสับสนหรือแทรกซ้อนกัน ระหว่างอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ๑

เอกสารอ้างอิง

• ธานินทร์ กรัยวิเชียร, **“ความสำคัญของการตีความในวิชาชีพกฎหมาย”** การใช้การตีความกฎหมาย, กองทุนศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทิย์. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. โรงพิมพ์เดือนตุลา, ๒๕๕๒.

• ธานินทร์ กรัยวิเชียร, วิชา มหาคุณ. **“การตีความกฎหมาย”** จัดพิมพ์โดยคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์. ๒๕๒๓.

• ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล, **“การตีความกฎหมาย สัญญาและกรมธรรม์ประกันภัย”**,กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา. ๒๕๓๘.

• หยุด แสงอุทัย. **“ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป”** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ประกายพรึก. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. ๒๕๔๘